

בבלי מנחות צט עמוד ב
 תניא רבי יוסי אומר אפי' סילק את הישנה שחרית וסידר את החדשה ערבית אין בכך כלום אלא מה אני מקיים לפני תמיד שלא ילין שלחן בלא לחם א"ר אמי מדבריו של ר' יוסי נלמוד אפילו לא שנה אדם אלא פרק אחד שחרית ופרק אחד ערבית קיים מצות (יהושע א, ח) לא ימוש (את) ספר התורה הזו מפני אמר רבי יוחנן משום ר"ש בן יוחי אפי' לא קרא אדם אלא קרית שמע שחרית וערבית קיים לא ימוש ודבר זה אסור לאומרו בפני עמי הארץ ורבא אמר מצוה לאומרו בפני עמי הארץ

רש"י שם

אסור לאומרו - שלא יאמר בקרית שמע סגי ולא ירגיל בניו לתלמוד תורה

תלמוד בבלי מסכת נדרים דף ח עמוד א

ואמר רב גידל אמר רב: האומר אשכים ואשנה פרק זה, אשנה מסכתא זו - נדר גדול נדר לאלהי ישראל. והלא מושבע ועומד הוא, ואין שבועה חלה על שבועה?...
 כיון דאי בעי פטר נפשיה בקרית שמע שחרית וערבית, משום הכי חייל שבועה עליה.

הר"ן מסכת נדרים דף ח עמוד א

מסתברא לי דלאו דווקא דבהכי מיפטר שהרי חייב כל אדם לתלמוד תמיד יום ולילה כפי כחו ואמרינן בפ"ק דקדושין (דף ל) ת"ר ושננתם שיהו דברי תורה מחודדין בפ"ך שאם ישאלך אדם דבר שלא תגמגם ותאמר לו וכו'...
 אלא מכאן נראה לי ראייה... דכל מידי דאתא מדרשא אע"פ שהוא מן התורה כיון דליתיה מפורש בקרא בהדיא שבועה חלה עליו והכא הכי קאמרינן כיון דאי בעי פטר נפשיה ממאי דכתיב בקרא בהדיא דהיינו בשכבך ובקומך בקרית שמע שחרית וערבית

שולחן ערוך יו"ד רמו

כל איש ישראל חייב בתלמוד תורה בין עני בין עשיר בין שלם בגופו בין בעל יסורים בין בחור בין זקן גדול. אפילו עני המחזר על הפתחים אפילו בעל אשה ובנים, חייב לקבוע לו זמן לתלמוד תורה ביום ובלילה, שנאמר והגית בו יומם ולילה. ובשעת הדחק, אפילו לא קרא רק קריאת שמע שחרית וערבית, לא ימוש מפ"ך קרינן ביה

רמב"ם הלכות תלמוד תורה:

א"כ למה נצטוו על בנו כו' להקדים כו' וחייב לשכור מלמד לבנו ללמדו ואינו חייב כו' אלא בחנם.

אור שמח על הרמב"ם הלכות תלמוד תורה

כאן צ"ל ציון הלכה ג' ולדעתי יתכן דפרשה ראשונה בלשון יחיד נאמרה שהצבור חייבים ללמד בשכר לבני חבריהם ולכן כל קהל מחוייב לקבוע ת"ת בשכר לשכור מלמדים, שכשמדבר אל כלליות האומה מדבר בלשון יחיד משום שהקהל מחוייבים לזה מן התורה ולכן הפליגו בעונש כל עיר שאין בה ת"ת שמחרימין כו' ולא מתקנת יהושע בן גמלא לבד כן נראה.
 אעתיק מה שכתבתי בחידושי זה כביר.

ביומא דף י"ט השח שיחת חולין עובר בעשה שנאמר ודברת בם, והנה נראה דרבא אזיל אם ק"ש דרבנן ומוקי ודברת בם לד"ת אבל למאי דקי"ל דעל ק"ש קאי אין שייך זה לדרוש בם ולא בדברים בטלים. ונראה לי לבאר דבאמת כל המצוות המה שווים לפחות שבפחותים, ולמשה רבינו ע"ה. דתורה אחת יהיה לכם כתיב, וחויב המצוה גבול יש לה כמו נטילת אתרוג בנינוע בעלמא יצא. רק המדקדקים נושאים אותה כל היום וכיו"ב ולכך לא כתבה התורה מדות רק ברמז, דלמשל מדת הנקמה, כל ת"ח שאינו נוקם ונוטר, ומלך שמחל כו' ולכך אין זה חוק בפרט, שווה לכלל הישראלי, רק כל אחד לפי ערכו, רק נקימה דממון זה שווה לכולם, וכן בגאווה וכי"ב וכן לפני משורת הדין ובקור חולים וקבורה וכו' והדברים ארוכים בספרי המחקר. ונמצא מצוות ת"ת אשר בוודאי אם יבקש האדם טרף ומזון, בכ"ז אינו נחשב למפריע מצוות ת"ת

ואספת דגנך כתיב, וכן למשל אדם חלוש המזג, וכן כל אחד לפי ההכרחיות שלפי הרגלו, וכן לפי טוהר נפשו של אדם, **כי אינו דומה בחיוב ת"ת האיש אשר נפשו מרגשת בשכלה הזך ונקשרה בעבותות אהבה לתלמוד תורה, לאיש אשר כוחות נפשו נרפים ועצלים**, לכן איך היה מחוק הבורא לחוק חיוב ת"ת לכל ישראל ונתן תורת כ"א בידו, ואין לאל יד האנושי ליתן המדה האמיתית לזה, לכן באו חכמים ופירשו לנו גדר מרכז האמיתי של ת"ת, ק"ש בשחרית, ק"ש בערבית קיים והגית בה יומם ולילה, כיון שלומד קבלת המצווה ואזהרתה בשחרית ובערבית, כבר קיים מצוותה, אולם יתר מזה, הוא בכללי המצוות אשר נבדלו ונפרדו בזה, כל איש לפי ערכו ומהותו והיא כמו הסר מן המדות המגונות אשר נפרדו זה מזה, ובוודאי צריך להתעצם בה האדם בכל יכלתו, כי כפלה התורה הרבה פעמים ענין למודה, וצריך האדם להלהיב נפשו לשקוד על דלתותיה כאשר הרבו לדבר בזה הספרים הקדושים, ולכן אמר והזהרת אתם את החוקים ואת התורות ודבר השווה לכולם והודעת כו' ילכו בה ואת כו' אשר יעשון **שבזה אינו שוה רק כל אחד לפי מה שהוא אדם** ולכך אמרו בנדרים דף ח' המת"חא קמ"ל כיון דאי פטר נפשיה בק"ש שחרית וערבית משום הכי חייל שבועה עליה שזה מה שמחוייב ללמוד בכל כוחו, אינו מן החוקים הכוללים סוג הישראלי ואין זה מצווה פרטית ולכך חייל שבועה עלה כמו בשבועה שלא אתכבד בקלון חבירו וכי"ב, ואין נוח לי מה שלמד הר"ן שם מהא דדבר דאתיא מדרשא חייל שבועה עלה וכמו חצי שיעור אשר זה פרטי החוקים המצווים ע"ז כל בני ישראל בלי הבדל כלל והבן ודוק.

ובזה יבואר לנו עוד דבר נכון דזה אם יש מצוה לקיים מבטלין ת"ת כמו לאכול מצה לנטול לולב אפילו לרשב"י (עיין ירושלמי שבת) וכן לקבוע מזוזה ולעשות ציצית אבל להכניס עצמו לחיוב מצוה ת"ת עדיף, דבאמת לימוד הת"ת שוה לכולם, וכל מצוותיה של תורה אינן שווין לדבר אחד מדבריה, ומ"מ מבטלין למצות אלו, **דאילו חוקים כוללים כל עם ישראל בחובה אחת, מן משה רבינו ע"ה עד הפחות בעם, ומבטלין אותה לחוקים הכוללים** אבל להכניס עצמו לחיובה בוודאי מצות ת"ת עדיף דהיא חביבה על הקב"ה ביותר. וז"ב. [ודע דמצוות ת"ת הוא מן קרא דושננתם וכמה פסוקים דאילו פסוק והגית בו יומם ולילה הוא בדברי קבלה] ומדברי רבינו נראה, דהך דקרא ק"ש שחרית וערבית לאו דווקא ק"ש, רק הגדר הוא קביעת זמן ביום ובלילה וזה לשונו ואפילו עני כו' כו' חייב לקבוע זמן ביום ובלילה שנאמר והגית בו יומם ולילה עכ"ל ולשמאל פירשה התורה בעצמה גדר החיוב האמיתי המתיחס לכל בלי הבדל, ודברת בם בשכבך ובקומך בד"ת כתיב. ולענ"ד נראה, דאף למ"ד מצוות אינן צריכין כוונה מ"מ בעי שיהיה יודע בעת קריאתו שמע שזהו דברי תורה ויוצא בה ידי חובת למודה, ולכה"פ מה שלומד דברי תורה צריך לדעת ולכך אמר רבא מנחות צ"ט [אף דסובר מצוות אין צריכות כוונה] מצווה למידענהו לע"ה שבזה ידעו שלומדים ד"ת, ולענין לצאת בה ידי חובת ת"ת נראה ברור דצריך מן התורה לאמר כל הפרשה של ק"ש [אף דלענין ק"ש סגי בפסוק אחד לדעת רבים ועיין חינוך] דצריך לאמר חיוב דיני ת"ת ואזהרת למודה ובפסוק ראשון לא סגי רק לענין ק"ש, דהוא קבלת עול מלכות שמים סגי בפסוק אחד מה"ת.

שו"ע אורח חיים סימן פח

כל הטמאים קורין בתורה וקורין קריאת שמע ומתפללין חוץ מבעל קרי שהוציאו עזרא מכל הטמאים ואסרו בין בדברי תורה בין בקריאת שמע ותפלה עד שיטבול כדי שלא יהיו תלמידי חכמים מצויין אצל נשותיהן כתרנגולין ואחר כך בטלו אותה תקנה והעמידו הדבר על הדין שאף בעל קרי מותר בדברי תורה ובקריאת שמע ותפלה בלא טבילה ובלא רחיצה דתשעה קבין וכן פשט המנהג.

מגן אברהם סימן פח

ואחר כך בטלו. משום ביטול תורה ומשום ביטול פ"ו

בית יוסף יורה דעה סימן רמה

הרא"ש בתשובה סוף כלל צ"ג על דין שדן על מי שיש לו ספר ואינו רוצה להשאילו ונתן עליו קנס עשרה זהובים בכל יום מפני שהיה ביטול תורה בעיר מחמת חסרון ספרים והיו אנשים שהיו להם ספרים ולא רצו להשאילם.

ערוך השולחן קנא, ב

ואין אוכלין ואין שותין בהן, אפילו אכילה ושתייה עראי. ולא מתקשטין בהם, ולא מטיילין בהם, ולא נכנסים בהם בחמה מפני החמה ובגשמים מפני הגשמים. ותלמידי חכמים ותלמידיהם מותרין לאכול בהם מדוחק. **ויש אומרים דבבית המדרש אפילו שלא מדוחק שרי; כיון שיושבין שם רוב היום ללמוד, אם כן יהיה בזה ביטול תורה כשיצטרכו לילך משם ולאכול.** אבל ליכנס מפני המטר או מפני חום וקור – גם לתלמיד חכם אסור אלא אם כן נצרך ללמוד שם, או בבית הכנסת להתפלל (שם סעיף קטן ב'). ואיתא בירושלמי דתלמיד חכם מותר להתאכסן בבית המדרש (שם). וכן משמע בפסחים (ק א) לכאורה, דאורחים יכולין לאכול בבית הכנסת. אמנם באמת כתבו שם התוספות דקאי אחדרים הסמוכים לבית הכנסת, עיין שם. (עיין ט"ז סעיף קטן א', ודבריו תמוהין. וגם הרמב"ן לא כתב רק משום תנאי, עיין שם.)

רש"י לשבת קטז

ושמואל דאמר לעיל אפילו לאחר אכילה אין קורין: **כר' נחמיה**. אמרה למילתיה דלית ליה טעמא דאין קורין משום בטול אלא כדי שיאמרו קל וחומר לשטרי הדיוטות **ומיהו שמואל הנהיג במקומו כדברי חכמים דמתני' דאמרי טעמא (דמתני')** משום ביטול תורה הלכך לאחר אכילה דליכא דרשה קורין: